

Biti del mreže gornjskih vasi je prednost

Predstavniki različnih gornjskih vasi v alpskem prostoru so se pretekli teden srečali v Lučah in izmenjevali svoje izkušnje

Besedilo in fotografije: Katja Petrovec

Prvič po 16 letih, odkar obstaja skupnost **gornjskih vasi** v alpskem prostoru, in po sedmih letih, odkar se je mreži pridružila tudi Slovenija, je letno srečanje **gornjskih vasi** potekalo na južni strani Alp, in sicer v Lučah, ki so v mrežo vstopile leta 2019. Predstavniki vasi iz vsega alpskega loka, od Švice, Italije, Avstrije do Nemčije, so obiskali Luče, kjer so pretekli konec tedna izmenjevali izkušnje, znanja in dobre prakse v zvezi s tematičnimi, ki so pomembne za **gornjske vasi** in njihov nadaljnji razvoj.

Srečanje je bilo še lani zaradi velike naravne katastrofe, ki jo je doživela Zgornja Savinjska dolina, resda pod vprašajem, toda besede luškega župana **Klavdija Strmčnika**, ki nam jih je namenil po poplavih, so se uresničile. Takrat je optimistično, toda verodostojno dejal: »Srečanja ne bomo odpovedali, ampak bomo poskrbeli, da bodo ljudje prišli k nam, in jim pokazali, kaj vse smo naredili. Življenje se mora čim prej vrniti v ustaljene tirnice.«

Tako se je tudi zgodilo. **Gornjske vasi** niso pozabile na svojo članico ob Savinji, njihova solidarnost je bila izjemna in takoj so pozvale k donacijam ter pomoči v katastrofi. »Ta povezanost je tisto med **gornjskimi vasi**, kar vasi dela tako posebne in zaradi česar je tako poseben tudi projekt alpske konvencije. Hkrati ste nam v Lučah navdih, saj ste vztrajali, da boste or-

ganizirali letošnje srečanje, in to kaže na vaš izjemno odporen in vzdržljiv značaj. Redki so taki kraji,« je povedala **Alenka Smerkolj**, generalna sekretarka alpske konvencije.

Trajnostni pristop

Gornjske vasi oziroma Bergsteigerdörfer so posebna turistična blagovna znamka, ki je nastala pred 16 leti znotraj avstrijske **planinske zveze**, znane po svoji okoljevarstveni funkciji in tem, da že dolgo tudi nasprotuje pretirani pozidavi v Alpah. Z ustanovitvijo mreže **gornjskih vasi** je postavila temelje oziroma začela razvoj, ki v ospredje postavlja trajnostni razvoj in predvsem naravi prijazen gospodarjenje na gorskih območjih. Prve **gornjske vasi** so se s tem nazivom kajpada okitile v Avstriji, kjer je ideja tudi vzniknila, toda leta 2016 je prišlo do mejnika, ko je Ramsau pri Berchtesgadnu v Nemčiji postal prva neavstrijska vas, vključena v mrežo **gornjskih vasi**. Nato se se skupnosti pridružila še druga **planinska društva** alpskih dežel, tudi **Planinska zveza Slovenije (PZS)**, ki je nosilka projekta **gornjskih vasi** pri nas. Leta 2017 je postalo Jezersko prva **gornjska vas** v Sloveniji, dve leti kasneje še Luče, Dovje - Mojstrana pa sta v mrežo vstopila lansko leto. Kot je na srečanju poudaril predsednik **PZS Jože Rovani**, si želi, da bi v družini **gornjskih vasi** lahko v kratkem pozdravili tudi Baško grapo kot naslednjo članico.

Danes imamo v alpskih deželah že 40 vasi, ki se lahko promovirajo z nazivom **gornjska vas**, kar dokazuje, da vse več alpskih krajev spoznava, da so trajnostni pristop v turizmu, zmernost in sonaravnost najboljše poti tako za kakovostno življenje lokalnega prebivalstva kot za ohranjanje narave za zanamce.

Gornjske vasi so namreč tesno povezane z gorami in **alpinistično** tradicijo, pohodništvom ter mirnim opazovanjem narave. Ker je njihova ideja ponuditi drugačen turizem od tistega, ki uporablja masovno infrastrukturo in temelji na množičnosti, s tem omogočajo ohranitev gorske krajine in narave ter tudi dodaten dohodek manjšim krajem oziroma njihovim prebivalcem. To pomeni, da ljudje in predvsem mladi na gorskih območjih tudi ostajajo.

Kot je poudarila Alenka Smerkolj, **gornjske vasi** niso le vzor ohranjanja kulturne dediščine, temveč predvsem vzor spopadanja z izzivi, s katerimi se soočamo na območju celotnih Alp, povezani pa so s podnebno krizo in krizo biotske raznovrstnosti. »Celosten pristop k iskanju rešitev, ki so prilagojene lokalnemu stanju, je ključen, da lahko skupaj utiramo pot trajnostnemu življenju v Alpah,« je še dodala.

Tek na dolge proge

»Če želiš biti **gornjska vas**, moraš izpolnjevati določene pogoje, od ohranjanja narave do tega, da v kraju ne sme biti velike industrije, velikih tu-

rističnih kompleksov in hotelov, da morajo stvari ostati pristne, da je v ospredju trajnostni turizem in turizem, prilagojen gornikom. Biti **gorniška vas** je tek na dolge proge. Mi se masovnega turizma tako ali tako ne moremo iti, naše površine so omejene in morali bomo razmišljati o tem, koliko ljudi lahko naše okolje sploh sprejme. Kajti nimamo ne cest ne infrastrukture, ki bi lahko sprejela maso ljudi,« je povedal župan Luč Klavdij Strmčnik.

Veliko domačinov se je s tem, da so **gorniška vas**, že poistovetilo, kar dokazuje, da je tudi v Lučah vedno več partnerjev **gorniške vasi**, to je ponudnikov gostinskih storitev in namestitvenih kapacitet, ki od **planinske zveze** dobijo posebno tablico in se lahko prek nje promovirajo. Morajo pa v zameno za to zagotavljati nekatere stvari, ki jih ta blagovna znamka zahteva. Ena takih je na primer ta, da svojim gostom zagotovijo zajtrk v zgodnejših urah, kot je to običajno, da lahko gostje zgodaj odidejo v gore in planine.

»Ljudje, ki prihajajo k nam zato, ker smo **gorniška vas**, vedo, kaj lahko tu pričakujejo, saj smo vse **gorniške vasi** zavezane določenim kriterijem in pogojem,« je še dejal župan Luč.

Prva prednost članstva v mreži **gorniških vasi** je gotovo promocija, predvsem na nemško govorečem trgu, pa je poudaril župan občine Jezersko **Andrej Karničar**. »Druga prednost je prednost za nas same; gre za našo zavezo in usmeritev, kdo in kaj smo ter kakšna je naša identiteta. Naša glavna identiteta je torej **gorniška vas** s svojo tradicijo, kulturno in naravno dediščino, ob zavezah, da na tej poti ostanemo. Doprinos vsega tega je tudi v tem, da se enkrat na leto srečamo s kolegi iz vseh teh vasi, ki živijo v različnih okoliščinah in imajo različno zgodovino, toda zelo podobne izzive. Ko se pogovarjamo o kulturni dediščini, arhitekturi, kulinariki, prometu, preobremenjenosti alpskih dolin, vidimo, kako veliko je stvari, kjer imamo podobne težave in izzive. Boljšega okolja si za našo vas, Jezersko in občino ne predstavljam. Kajti naša naravna dediščina so hribi in vsa narava, ki jo imamo, kulturna pa ne le arhitekturna dediščina, tem-

več tudi način, kako živimo, in naše socialne interakcije. To moramo ohraniti,« je povedal Karničar.

Letošnja tema srečanja je bila dediščina kot prijazna sopotnica življenja v Alpah. V dveh dneh se je zvrstilo veliko zanimivih predavanj o tej temi. Tako o gastronomski dediščini v Zgornji Savinjski dolini in Alpah kot o pastirski arhitekturi v Alpah in drugod po Sloveniji. Obiskovalci so se spoznali z nesnovno kulturno dediščino Luč, v katero sodi luško ljudsko moško petje na »treko in štrto«, ki je edinstveno tudi v Evropi in v Lučah ohranjeno že vsaj stoletje. Prav tako s kulturno dediščino luških planin, oskrbovanjem planinskih postojank v Savinjskih Alpah, kaščami na domačiji Koklejš, prebivalstvom Luč skozi zgodovino, hrano in arhitekturo Luč ter še čim. Fokus vsega je bil v razpravah, kako ohraniti, promovirati in koristno uporabljati kulturno dediščino za dobrobit **gorniških vasi** ter dvig kakovosti življenja njihovih prebivalcev.

»Časi so vedno bolj globalistični in angloamerikanistični, zato je toliko pomembnejše, da dajemo večji pomen kulturni dediščini, ki nam omogoča razvijanje naše sodobne istovetnosti ali identitete,« je dejal dr. **Janez Bogataj**, eden najbolj dejavnih slovenskih etnologov in raziskovalcev gastronomske dediščine Slovenije. »Dediščina niso le stare cerkve in spomeniki, dediščina so tudi oblike človekovega gospodarskega prizadevanja, družbenih razmerij in duhovnih ustvarjalnosti posameznikov, različnih družbenih skupin v različnih obdobjih zgodovinskega razvoja. Med zvrstmi in oblikami je tudi gastronomska dediščina ali dediščina prehranske kulture,« je še povedal.

Ob tem je kritično dodal, da nas dolgo ni bilo na nobenem evropskem kulinaričnem zemljevidu in da so se stvari začele spreminjati šele leta 2006, ko smo dobili prvo strategijo gastronomije Slovenije. »Slovenija nima v svojem angleškem imenu samo besede love (ljubezen), ampak tudi slow (počasi),« je hudomušno in kritično opomnil.

Danes ima Slovenija sicer trdno postavljen in strokovno argumentiran strateški gastronomski sistem, toda apliciranje tega sistema v gostin-

sko ponudbo in prehransko kulturo Slovenije na določenih območjih ni takšno, kot bi si želeli, je dejal Bogataj. »Včasih, ali pa redno, je to posledica nekega nepoznavanja in pavšalnih nestrokovnih ocen, češ, to so neke stare jedi. V resnici pa so jedi iz različnih obdobji zgodovinskega razvoja, ki so lokalno in regionalno različne, posebne in omogočajo nadgradnjo v sodobno prehransko kulturo.«

Tako je tudi v Zgornji Savinjski dolini kar nekaj jedi, ki so značilne za ta prostor. Bogataj jih našteje 13, med katerimi je splošno znan zgornjesavinjski želodec, vrhunska mesnina, ki so jo nekdanje izvažali celo v Francijo. Potem je tu solčavski sir, bratranec bohinskega mohanta, le manj pikanten. Pa obrnjenik, cmok iz pražene ajdove, koruzne ali pšenične moke, zalit z mlekom, v katerega vmešajo še smetano in maslo. Marsikdo se bo nasmehal ob jedi, ki sliši na ime zdrkanka, toda gre le za pšenični drobljenec, skuhan na mleku in zabeljen z maslom. Tudi luknja bo marsikomu vzbudila domišljijo, a gre za proseno kašo, ki sta ji dodana sladka smetana in med. Ko so jed zvrnili v skledo, so ji z žlico naredili v sredini luknjo, v katero so vlili stopljeno maslo, čez jed so nato položili še kose jajčne omlete. A to so le nekatere jedi Zgornje Savinjske doline.

Na vprašanje, ali gostinci tovrstne jedi dovolj vključujejo v svojo ponudbo, Bogataj odvrne, da ne. »Gre za sistematičen proces,« je pojasnil svoj odgovor, »in gostinska ponudba je nekaj, kjer bi lahko ponujali ustrezno nadgrajene jedi. Glavno področje sta še vedno družinsko okolje in šola. Če danes vprašate otroke, ali bi jedli luknjo, vas le bedasto gledajo, ker bi vsi jedli pico ali hot dog. Če pa znate o tej luknji povedati kaj več, če znate povedati kaj o vsakdanjkih in praznikih ljudi na tem območju in če se bodo take stvari v šolskem kurikulumu pri različnih predmetih sistematično obravnavale, bodo otroci komaj čakali, da bodo to jed poskusili. Znanje bodo odnesli tudi domov. Tržna zanimivost jedi je vedno premo sorazmerna s poznavanjem jedi. Otresti se je torej treba idiotskega kompleksa, da je to nekaj starega. Danes so v svetu je-

di nekdanjih revščin po svoje najbolj atraktivne. To, o čemer danes govorimo - trajnostno, sonaravno, kratke dobavne verige - vse to je bilo že zapopadeno v tej prehranski dediščini.« 📷

Pogled na strnjeno vasico Luče, od koder yodi cesta naprej proti Logarski dolini in Kranjskemu Raku na nekđaj kranjsko, danes pa kamniško stran.

Stran: 8

Površina: 1.261 cm²

4 / 4

Juvanova hiša je ena najstarejših in največjih hiš v Lučah. Zgrajena je bila v 18. stoletju in je razglašena za kulturni spomenik lokalnega pomena.

Obiskovalci lahko tudi v Lučah naletijo na prepoznavno tablo Bergsteigerdörfer, kar jim pove, da so prišli v **gorniško vas**. Ker tu še ni masovnega turizma, sta lahko v ospredju ohranjanje narave in trajnostni turizem.